
Zasnova načrta prostorske podobe: Urbani prostorski model

Author(s): Heiner HIERZEGGER, Helena LINZER, Rainer MAYERHOFER, Andreas VOIGT and Hans Peter WALCHHOFER

Source: *Urbani Izziv*, junij 2000, Vol. 11, No. 1, Urbane mreže / Urban Networks (junij 2000), pp. 73-76

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44179873>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This content is licensed under a JSTOR Terms and Conditions. To view a copy of this license, visit <https://about.jstor.org/terms/>.

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

JSTOR

lišč, srečevanja ljudi in na njem ponuditi informacije in omogočiti njihovo izmenjavo. Pomemben del teh vsebin je poleg osnovnih podatkov o avtocestah tudi promocija Slovenije in njene gospodarske in turistične ponudbe, ki bi lahko marsikaterega potnika zadržala dalj časa v Sloveniji. V veliki meri je to odvisno od učinkovite izrabe našega informacijskega okolja ter naše sposobnosti vključevanja novih tehnologij za podpiranje poslovnih in turističnih procesov.

Doc. dr. Mojca Šašek Divjak, univ. dipl. inž. arh., Urbanistični inštitut RS
e-mail: mojca.sasek@guest.arnes.si

Opomba

Pričujoči prispevek je povzetek nekaterih delov Študije – razvojne naloge o vsebinski zasnovi, organizaciji in izgradnji informacijsko-promocijskih centrov avtocestnega sistema v Republiki Sloveniji, ki jo je marca 1997 izdelal Biro 71, Ljubljana (na osnovi javnega razpisa DARS-a, d.d., Celje). Nosilka raziskave je bila doc. dr. Mojca Šašek-Divjak.

Viri in literatura

Arbok for Norsk vergmuseum, Kjell Hegdalstrand, Statens Vegvesen, 1993.
Ceste in promet (pomembnejše dejavnosti, strokovna pojasnila, napotki, predpisi in viri), izdano ob srečanju »Cestarski dnevi 95«, DRC, Družba za raziskave v cestni in prometni stroki, Celje 1995.
Debelak, M.: Turistična izraba avtocest v Republiki Sloveniji, 1993.
Jagodič, B.: Lokacije in tipi spremljajočih objektov ob AC v Republiki Sloveniji, Urbanistični inštitut RS, junij 1994.
Kelly, K.: Out of Control, Fourth Estate 1995, cit. v Rogers (1997).
Motorvej 96, Vejdirektoratets Trafikantservice, Kopenhagen 1996.
Nacionalni program izgradnje avtocest v Republiki Sloveniji (NPIA), Uradni list RS VI/ 13, 1996.
Rogers, R.: Cities for a small planet, edited by Philip Gumuchdjian, Faber and Faber Limited, London 1997.
Spremljajoči objekti ob avtocestah v Republiki Sloveniji, Razvojni center Celje, Celje, februar 1996.
Šašek-Divjak, M.: Študija – razvojna naloga o vsebinski zasnovi, organizaciji in izgradnji informacijsko-promocijskih centrov avtocestnega sistema v Republiki Sloveniji, Biro71 d.o.o., Ljubljana 1997.
Šašek-Divjak, M.: Zasnova omrežja informacijsko-promocijskih centrov ob slovenskih avtocestah. V: Zbornik. Celje: Fit media, 1998.

Heiner HIERZEGGER
Helena LINZER
Rainer MAYERHOFER
Andreas VOIGT
Hans Peter WALCHHOFER

Zasnova načrta prostorske podobe

Urbani prostorski model

Načrt prostorske podobe bo gotovo povzročil razširitev nabora orodij urbanističnega in regionalnega planiranja in postal zelo pomemben nov del prihodnjih orodjarn. Nikakor ga ne smemo razumeti le kot rezultat prekrivanja podatkovnih skladov ali opredelilne planske regulative, temveč kot pomemben skok naprej v smislu kakovosti, ob upoštevanju sredstev nadzora grajenega prostorskega razvoja. Politična potrditev bo vsekakor nujna, kar bo tudi zahtevalo intenzivno politično razpravo na občinski ravni.

Vlogo načrta prostorske podobe v orodjarni občinskega razvojnega planiranja oziroma urbanističnega načrtovanja razumemo kot orodje konfiguracije, ki ne sme postati še eden restriktiven vzvod omejevanja razvojnih možnosti. Povedano, kjer je treba postaviti robne pogoje, morajo ti biti ponujeni in jasno opredeljeni. Vsekakor pa je treba dati prednost iskanju možnosti za oblikovanje in razvoj, tj. jasnemu prikazu možnosti.

1. Sistematika in opredelitev pojmov

Avstrijski sistem urbanega in regionalnega planiranja razlikuje medregionalno od lokalnega in regionalnega planiranja ali občinskega razvojnega planiranja, pri čemer se slednje nanaša na občinski razvoj vseh vsebinskih sklopov (lokalni razvojni koncept/razvojni program/fizični koncepti in pro-

grami), podroben prikaz prihodnje prostorske rabe (coniranje) in prostorskih razsežnosti robnih pogojev prostorskega razvoja (oblikovalske smernice in koncepti) za pravno formulacijo zazidalnih količin (zazidalni načrt).

Prostorski načrt podobe (tj. zazidalni načrt podobe) je zato treba razumeti kot del lokalnega razvojnega koncepta (in/ali programa), kjer lokalni razvojni koncept vsebuje najmanj te elemente:

- načrt podobe naselja (dejavnostne strukture, meje naselja);
- *prostorski načrt podobe* (grajeno okolje in odprti prostor);
- koncept infrastrukture (energetika, promet, oskrba z vodo, ravnanje z odpadki);
- *načrt coniranja*.

Prihodnje spremembe načrta con bi morali graditi na zazidalnem načrtu in postopoma spreminjati načrt con v zazidalni načrt (tako kronološko kot prostorsko).

Prostorski načrt podobe je treba razumeti kot fizični koncept, ki upošteva zazidalno-prostorski razvoj naselbinskega prostora. Postal bi nadaljevanje lokalnega razvojnega koncepta, ki vsebuje tudi elemente regulacije iz načrta coniranja. Obenem je treba vzpostaviti povezave na sedanje fizične koncepte. Prostorski načrt podobe je treba doseči v okviru sedanjih zazidalnih načrtov, vendar tudi ob upoštevanju navodil za gradbeno dejavnost lokalnih uprav. Nove pristope za izdelavo zazidalnih načrtov je treba spodbujati.

V skladu z večplastnim in celovitim razvojnim planiranjem bo posledično prostorski načrt podobe smiselno nadaljevanje lokalnega razvojnega koncepta/urbanega razvojnega koncepta in načrta coniranja. V določeni meri se odpira novo področje, kjer se naboru znanj in izkušenj dosedanjega planskega procesa dodaja nova ali manjkajoča.

Povratne informacije bodo zelo pomembne, nedvomno izhajajoče iz predanosti tej temi. Končni izid lokalnega razvojnega koncepta/urbanega razvojnega koncepta in regulacije načrtov coniranja ter vsebine sedanjih fizičnih konceptov tako ne bodo zavrženi, temveč deležni ustreznih vprašanj legitimizacije. V zvezi z razvojnim planiranjem, ko je proces večinoma usmerjen k napredku planskih orodij in njihove fleksibilnosti, so ta vprašanja, v splošnem, logična posledica.

2. Pojem »prostor« v načrtu prostorske podobe

Pojma »prostor« in »prostorski načrt podobe« se spreminjata iz statičnih opredelitev, vezanih na prostornine zazidav, v dinamične, vezane na prostor in čas.

Krajina in urbane konfiguracije določajo prizorišče prostorskega doživljanja vseh, ki se gibajo v prostorsko-časovni strukturi, dejavnostnem polju človeštva.

Cilji prostorskega načrta podobe so ocena elementov te strukture, prepoznavanje prednosti in pomanjkljivosti ter oblikovanje predlogov v zvezi z varovalnimi ali razvojnimi ukrepi. Da bi lahko opravili oceno, je treba razviti vrednostni sistem in opredeliti osnovne cilje.

3. »Planiranje reda« v načrtu prostorske podobe

Zgolj »planiranje reda« postaja čedalje bolj neučinkovito – predvsem zaradi nedoslednega in mlačnega sledenja ciljem komercialnih interesov.

Realizirani primeri jasno kažejo, da je koncepte varovanja ohranjenih mestne strukture (zunaj zgodovinskih območij varovanja: mestnega središča, »Gründerzeit« (iz druge polovice 19. stoletja), predmestij idr.) danes skoraj nemogoče prenašati v stvarnost. Vprašljiv je koncept kot tak, ne pa vključena orodja. Nedvoumno se je pokazalo, da mora mesto omogočiti daljnosežne spremembe, na primeru Gradca gre za regionalne funkcije, pa tudi tekmovalne okoliščine v Evropi.

Slika. 1: Mentalna karta – mesto Gradec (detajl)

Prostorski načrt podobe lahko deluje kot spodbuda, ki se odziva na nove razmere. Nikakor ga ne smemo razumeti kot sofisticiran popravek orodjarne planiranja »reda«, obenem pa bi bila zgolj uporaba v razvojnih projektih nezaodstna. Predstavlja pa lahko prvi korak k inovativnim, bolj odprtim oblikam integracije coniranja in zazidalnih načrtov.

Možna odstopanja v razvojnih projektih je treba opredeliti, pri čemer morajo merila, ki so ustrezna za posamezen projekt, in strategija realizacije le-tega biti usklajene z uveljavljenimi občinskimi interesi.

Pomembna vidika pri opredeljevanju meril sta obseg in stopnja »ohranjanja« ali »sprememb« sedanjih struktur in elementov tako v razmerju do tematike, kakor tudi časa in prostora. Tu se ustvarja polje napetosti med dinamičnimi in statičnimi silami. Skratka, za razliko od dosedanjih orodij, s katerimi smo se neuspešno lotevali nadzora dinamike, se ji lahko z novimi uspešno zoperstavimo.

Prostorski načrt podobe bi moral prispevati k prepoznavanju tistih akcijskih področij, ki determinirajo prostorski razvoj mesta in regije. Bil bi orodje, ki vsebuje dejavnik časa, in tako dovoljeval odstopanja pri odločanju tudi za alternativen razvoj. Odstopanja ne smemo razumeti kot neodločnost. Razvojno planiranje predstavlja stalen proces, ki narekuje stalno opazovanje prostora z ustreznimi popravki planskih orodij in podatkovnih vsebin zaradi spremenjnih okoliščin. Ne da bi vplivali na osnovne cilje urbanega razvoja, lahko tako zagotovimo uresničitev ciljev. Odstopanja pa zahtevajo razlikovanja v redu, da bi opredelili obseg alternativ ali inac. Torej bo treba opredeliti jasne meje odstopanj pri posameznih akcijah, pri čemer se bo tudi izoblikovalo napetostno polje med ohranjanjem in spremembami.

4. Metodologija

Topološko-prostorsko strukturo urbanega prostora smo analizirali glede na posamezne elemente: točke, linije, območja – izhajajoč iz vsega mestnega prostora – pa tudi manjših enot in posameznih delov. Ocena elementov je bila osnovana na napetosti med ohranjanjem in spremembami. Normativne opredelitve (fizični koncepti, urbani razvojni koncept, načrt coniranja, varovanje zgodovinskega mesta in spomenikov, varovanje narave idr.) smo upoštevali kot robne pogoje ocene.

Na začetku smo opredelili posamezne ravni, od vsega mesta, manjših enot do posameznih delov, ki so oblikovale prostorsko organizacijo in prostorske elemente – najprej točke, linije in območja (v tridimenzionalni predstavi). Sledila je opredelitev posameznih elementov v prostorskem načrtu podobe glede na razvojne možnosti (redko – varovanje, veliko – spremembe). Na koncu so bili predstavljeni posamezni projekti, namen katerih je bil izvedba prostorskega načrta podobe.

5. Strukturiranje in subjekti

Načrt prostorske podobe je bil razdeljen na nekaj osnovnih poglavij:

- naravni prostor in kulturna krajina
- razvoj
- gradnja
- uporaba
- členjenje mestnega prostora
- projekti načrta podobe

Soočanje z vsem mestom je rezultiralo v sledečih glavnih temah:

- členjenje prostora mesta v manjše enote;
- identifikacija značilnosti posameznih členov z opredelitvijo prednosti (možnosti) »varovanja« in/ali »modifikacije« za gradnje – prostorski razvoj;
- dedukcija posebnih prostorsko vezanih projektov.

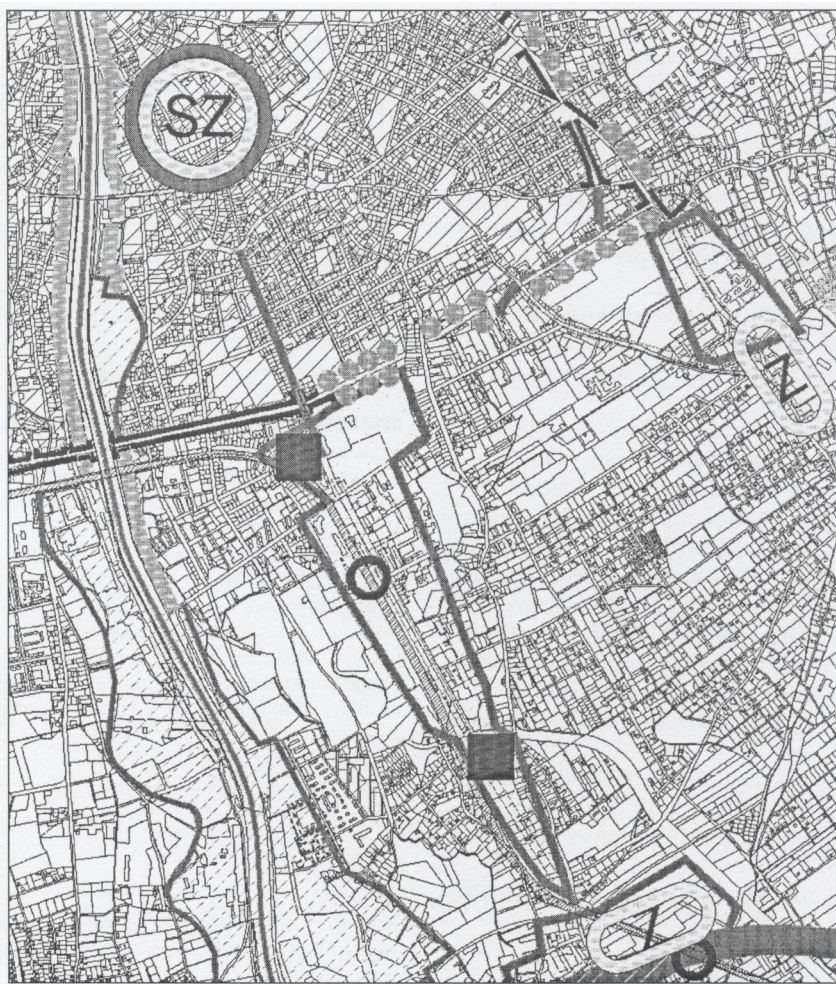
Sledi kratek opis teh glavnih tem.

Členjenje mestnega prostora v manjše enote

Členjenje je vsebovalo oceno vsega mesta, manjših enot in posameznih delov.

Mesto

Mestno območje opredeljujejo občinske meje, ki nujno ne sledijo naravnim prostorskim elementom ali naselbinski strukturi. Zato smo meje mesta razumeli kot odprte, tj. območja manjših enot in posameznih delov zunaj občinskih meja je tudi treba upoštevati, zlasti tista na jugu in deloma vzhodu. Na severu in izrazito na zahodu pa nasprotno; meje sledijo jasnim, vendar nenatančno demarkiranim območjem. Ves prostor mesta je zato treba razumeti difuzno.

Slika 2: Prostorski načrt podobe – mesto Gradec – projekti (detajl)

Manjše enote

Manjše enote so opredeljene kot substrukture vsega mesta: meje sledijo elementom naravnih prostorskih struktur, ki vsebujejo tudi urbane strukturne okoliščine.

Identifikacija značilnosti posameznih členov

Z osnovo v sedanjih razmerah pozidanosti, opredeljenih v zemljiški knjigi in aero-foto posnetkov (ortogonalno, pod kotom) smo opravili razmejitev manjših enot glede na posamezne člene. Posamezni deli so rezultat intenzivnega raziskovanja zazidalne in prostorske strukture mesta.

Posledica opredeljenih značilnosti je petnajst tipov posameznih delov ter okvirni pogoji za prostorski razvoj. V okvirnih pogojih je nadalje opredeljen pristop sedanjemu stavbnemu skladu in možnim novim stavbam znotraj posameznih tipov tako glede posameznih stavb, kakor tudi zazidalnim območjem.

Različni okvirni pogoji so opredeljeni glede na regionalni tip petnajstih posameznih delov. Opredelitve so zapisane znotraj napestnega polja prenove in sprememb. Deli so:

- zgodovinsko jedro mesta;
- predmestna stanovanjska območja, povezana z zgodovinskim jedrom;
- predmestja in podeželske strukture;
- predeli s karejsko zazidavo;
- predeli s stanovanjskimi vilami in odprtimi večnadstropnimi zgradbami znotraj cestne mreže;
- stanovanjske enote iz prve polovice 20. stoletja (1914-1945);
- stanovanjske enote iz druge polovice 20. stoletja (1945-2000);
- raznovrstne stanovanjske zgradbe;
- območja enodružinskih stanovanjskih zgradb večje gostote;
- enodružinske hiše iz 20. stoletja;
- posebne rabe obsežnejših vsebin;
- predeli za trgovinske in storitvene rabe, rekreacijska in nakupovalna središča;

- komercialni in industrijski predeli;
- predeli mešane rabe;
- poslovni in storitveni predeli.

Projekti načrtov podobe

Z osnovo v tematsko opredeljenih posameznih delih so nastali posebni, prostorsko umeščeni projekti, ki so se pokazali kot smiselni za uresničitev prostorskega načrta podobe. Ti projekti so še zlasti zanimivi za oblikovanje uresničljivih strategij delovanja, npr: osrednje linije in točke lokalnega pomena, kot so *dejavnostne cone* in *osi*, v povezavi z oblikovanjem atraktivnih *mestnih vstopov*, *vpadnic*. Te naj bi vodile do vstopov do obvoznice – »Gürtel«, ki jo je treba razumeti kot mestotvorni element urbane strukture, spremenjene v prostorski element raznovrstnih konfiguracij zaradi omogočanja različnih doživetij (Gürtel-obvoznica, Gürtel-park ipd.); ob pomembnih križiščih (zlasti tistih v rabi uporabnikov prometa na kratke razdalje) je treba oblikovati navpične orientacijske elemente, npr. stolpnice. Te naj bi bile številčno omejene in razumljene v okviru *visoke proste cone* znotraj in zunaj obvoznice Gürtel; *območju reke Mure*, ki vsebuje mehka in trda nabrežja, pa je treba povrniti vlogo pomembnega elementa urbane podobe.

Univ. prof. dr. Heiner Hierzegger, dipl. inž., arhitekt, Vodja Inštituta za lokalno planiranje, Tehniška univerza Dunaj; dr. Andreas Voight, dipl. inž. grad., urbanistični in regionalni planer; Dr. Helena Linzer, dipl. inž. grad., urbanistična in regionalna planerka; Dr. Rainer Mayerhofer, dipl. inž., arhitekt; Dr. Hans Peter Walchhofer, dipl. inž. grad., urbanistični in regionalni planer; vsi Tehniška univerza Dunaj, Inštitut za lokalno planiranje (Institut für Örtliche Raumplanung, <http://www.ifoer.tuwien.ac.at>; e-mail: ifor-p@ifoer.tuwien.ac.at

Zahvala

K uspešni realizaciji projekta so prispevali Günter Reissner in nadalje: Peter Bleier, Georg Deutschmann, Franziska Ewerz, Johanna

Hierzegger, Maria Nievoll, Rosemarie Zehetgruber, Markus Wieshofer, Herbert Wittine, Klaus Diendorfer, Ulrike Brocza, Wolfgang Drofenigg, Helmut Jokesch, Robert Vargaso. Za njihov trud se jim avtorji prispevka še posebej zahvaljujejo. Naročnik projekta je bil Oddelek za urbanistično planiranje mesta Gradec (Magistrat der Stadt Graz Stadtplanungsamt, SR DI Heinz Rosmann).

Viri in literatura

Amt der Oberösterreichischen Landesregierung/Landesbaudirektion: Das Örtliche Entwicklungskonzept – Ein Leitfaden für die Praxis, Linz 1995.

Hierzegger, H.: Stadterneuerung Graz, Zentrum Eggenberg, Pilotprojekt 1988, 1987

Hierzegger, H., Voigt, A., Kanonier, A., Mayerhofer, R.: Bebauungsplanung in der Neufassung des Stmk. Raumplanungsgesetz (neobjavljen rokopis), 1998.

Institut f. Örtliche Raumplanung TU Wien/Arbeitsgemeinschaft Projekte (1993–1995): Neue Wege in der Bebauungsplanung, Dunaj.

Institut für Umweltforschung: Revitalisierung einer Altstadt – am Beispiel Graz, Graz 1980.

Linzer, H., Mayerhofer, R., Moser, F., Voigt, A., Walchhofer, H. P.: Neue Wege in der Bebauungsplanung. Linzer Planungsinstitut, Zv. št. 12, Linz 1997.

Lynch, K.: Das Bild der Stadt, Berlin-Frankfurt-Dunaj 1965.

Magistrat d. Stadt Salzburg, Amt f. Stadtplanung: Räumliches Entwicklungskonzept – REK 1994 der Landeshauptstadt Salzburg, gesamtstädtische Überarbeitung.

Magistrat Graz, Stadtplanungsamt: Diskussionsentwurf zum Stadtentwicklungskonzept 1977.

Magistrat Graz, Stadtplanungsamt: Flächenwidmungsplan 2.0 idgF.

Magistrat Graz, Stadtplanungsamt: Sachprogramm Grünraum 1997.

Magistrat Graz, Stadtplanungsamt: Stadtentwicklungskonzept Graz 1990.

Magistrat Graz, Stadtplanungsamt: Stadtklimaanalyse 1994.

Moser, F., Mayerhofer, R., Frei, D.: Charakteristik der Stadtgestalt, gezeigt am Beispiel Wien, Bundeswohnbauforschung, Dunaj 1985.

Planungsgruppe Raumordnung: Grundlagen für den Zwischenbericht zum Stadtentwicklungskonzept Graz, 1977.